Яна Данілова

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПАМ'ЯТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Період молодшого шкільного віку характеризується численними як кількісними так і якісними змінами, зокрема активний розвиток пізнавальної сфери. Дані зміни проходять крізь увесь віковий проміжок і доказом позитивних змін є психологічне новоутворення періоду – довільність психічних процесів, тобто характер протікання психічних процесів з мимовільного переходить на довільний: з'являються стійкі особливості які пов'язані з розвитком вольової сфери характеру молодшого школяра та розвитком особистісної якості – самоконтролю.

Вимоги до навчального процесу, які ставляться сучасним молодшим школярам, сприяють підвищенню рівня запам'ятовування: для вивчення матеріалу потрібно його вивчити дослівно, відтворити через певний час та, найголовніше, розуміти зміст та задачу даного матеріалу.

Молодші школярі схильні до механічного запам'ятовування шляхом повторення, без усвідомлення смислових зв'язків. Це пояснюється тим, що вони ще не вміють диференціювати завдання запам'ятовування (що треба запам'ятати дослівно, а що загалом). Тому часті випадки, коли діти віддають перевагу дослівному запам'ятовуванню, а не переказу. Молодші школярі не можуть і правильно організувати смислове запам'ятовування: не вміють розбивати матеріал на смислові групи, виділяти опорні пункти для запам'ятовування, складати план тексту тощо. Молодший шкільний вік характеризується значними якісними змінами, які відбуваються в розвитку пам'яті дитини.

У першокласників розвинена мимовільна пам'ять, тому рівень успішності та активності у ході навчанні залежить від зацікавленості навчальним матеріалом та від пізнавальної мотивації процесу шкільного навчання. Тому важливою умовою підвищенн ефективності пізнавального процесу пам'яті є позитивне ставлення до шкільних предметів. Також важливим чинником якості в ході запам'ятовування є застосування різноманітних методів та прийомів, які пов'язані з навчальним матеріалом – мнемічні вправи та прийоми.

За даними дослідження П. І. Зінченка (1965), А. О. Смірнова (1976) та ін. при цілеспрямованій роботі учителя у молодших школярів поступово змінюються способи запам'ятовування. Більшість першокласників просто повторюють кожне слово, яке необхідно запам'ятати. У 3 класі більшість дітей повторюють слова групами. Деякі з них групують слова за загальними ознаками. Окремі учні 4 класу при запам'ятовуванні використовують семантичну обробку матеріалу, логічні висновки для реконструювання подій. Здійснюючи індивідуальний підхід, учитель може стимулювати окремих учнів створювати «розумовий образ», який

відрізняється яскравістю і краще запам'ятовується. Можна навчити найбільш розвинених учнів 4 класу прийому відшукування інформації у пам'яті, створювати різноманітні сценарії для збереження запам'ятовуваного матеріалу [1].

У молодшому шкільному віці значно підвищується здатність заучувати й відтворювати. Зростає продуктивність запам'ятовування навчального матеріалу. Порівняно з першокласниками в учнів другого класу запам'ятовування конкретного матеріалу збільшується на 28 %, абстрактного – на 68 %, емоційного – на 35 % такі дані, при дослідженні отримали науковці М. Н. Шардаков, Е. А. Фарапанова та ін. Обсяг запам'ятовування за однаковий проміжок часу однакового матеріалу з віком і навчанням молодших школярів теж зростає. Якщо прийняти обсяг запам'ятовування першокласника за 100 балів, то він виразиться в учня 2–3 класів 63 балами це стверджує М. Н. Шардаков. В учнів 2–3 класів зростає міцність запам'ятовування особливо це наголошує С. Г. Бархатова [2, с. 129].

У молодших школярів інтенсивно розвивається точність запам'ятовування тексту. Учні 3 класу в середньому в 2,4 рази точніше запам'ятовують текст порівняно з учнями 1 класу і в 1,5 рази точніше, ніж учні 2 класу. Існують значні індивідуальні відмінності в кількості й точності відтворення тексту. З віком у молодших школярів підвищується точність впізнавання запам'ятованих об'єктів. Найбільший діапазон відмінностей у впізнаванні спостерігаються у першокласників, а в учнів третіх класів він значно звужується (у 4–5 разів). Дівчата початкових класів дещо точніше впізнають об'єкти, ніж хлопчики цього віку, це ми бачимо із досліджень О. В. Скрипченка [2, с. 137]. Відбуваються й якісні зміни у процесах впізнавання. Першокласники, впізнаючи об'єкти, більше спираються на їх загальні ознаки (родові), а третьокласники детальніше їх аналізують, виділяють у них більш специфічні видові й індивідуальні ознаки, про це ми читаємо з дослідження Є. М. Кудрявцевої. Розвиток пам'яті молодших школярів полягає в зміні співвідношення мимовільного й довільного запам'ятовування (у бік зростання ролі довільного), образної та словесно-логічної пам'яті. У молодшому шкільному віці особливо інтенсивно розвивається словесно-логічна пам'ять. Цей розвиток, який досліджували П. І. Зінченко (1961) та його учень і послідовник Г. К. Середа (1981), обумовлений мовленням учнів у зв'язку із засвоєнням учнями навчальної програми [3, с. 59]. Згадані автори підкреслюють, що запам'ятовування першокласників недостатньо цілеспрямоване. Лише у третьокласників зростає цілеспрямованість, а заучування набуває мотивованого характеру. Спостереження показують, що в процесі запам'ятовування спостерігаються значні індивідуальні відмінності, особливо в учнів четвертих класів. Вони проявляються не тільки у швидкості і точності запам'ятовування, а також у прийомах заучування

навчального матеріалу.

Отже, досліджуючи рівень розвитку пізнавального процесу, зокрема пам'ять, та перспективи його подальшого формування необхідно першочергово врахувати індивідуальні та вікові особливості даного психологічного явища.

Список використаних джерел

1. Бочарова С. П. Психологія і пам'ять. Теорія і практика для навчання та роботи. Х. : Гуманітарний центр, 2007. 384 с.
2. Вікова та педагогічна психологія : навч. пос. / Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. та ін. К. : Просвіта, 2001. 416 с.
3. Середа Г. К. До проблеми співвідношення основних видів пам'яті в концепції «діяльність – пам'ять – діяльність». *Вісник Харківського університету,* 1979. Вип. 12. № 187. С. 57–65.

Ганна Дарієнко

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Молодший шкільний вік є періодом формування самооцінки дитини. Існує взаємозв'язок самооцінки з майбутнім дитини. Наприклад, коли в дошкільному віці в дитини формується занижена самооцінка, то в її подальшому житті появиться невпевненість у своїх силах, страх до проявлення своїх здібностей. Також у формуванні самооцінки у цьому віці відіграє чинну роль оцінка вчителем дитини.

Так, О. Кононко стверджує про важливість для дитини навчитися орієнтуватися в тому, що корисне для її Я, а що – шкідливе, руйнівне; протидіяти негативним впливам, допомагати собі в екстремальних ситуаціях, підтримувати почуття чистого сумління. Кожна дитина прагне до гармонії, внутрішньої збалансованості, психологічного комфорту. Важливо вчасно попередити несприятливі для дітей ситуації, тим самим захищати їх від приниження, образ, грубощів, нівелювання, вчасно допомагати, коли виникає загроза їхньому «Я» [6].

У молодшому шкільному віці, відповідно до концепції Е. Еріксона, формується таке особистісне утворення, як почуття соціальної і психологічної компетенції, а також почуття диференційованості своїх можливостей. Із засвоєнням дітьми моральних норм і цінностей, моральної поведінки у них відбуваються зміни у морально-поведінковій сфері [10].

І. Бех зазначає, що низька самооцінка у людини будь-якого віку пов'язана з глибоким внутрішнім дискомфортом, і тому вона знижує її адаптативні можливості. Різке зниження самооцінки може зумовити